

Startnotitie Bodembeleid

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Het belang van de bodem	5
	2.1 Vitale bodem en bodemfuncties	6
3	De positie van bodem	7
	3.1 Verbindende opgaven	8
4	Visie op bodem	9
	4.1 Provinciale Omgevingsvisie	9
	4.2 Nationale Omgevingsvisie	9
	4.3 Europese bodemstrategie	10
5	Beleidsperspectief	11
6	Twee scenario's voor toekomstig bodembeleid	12
	6.1 Scenario 1: Uitvoeringsbeleid wettelijke taken bodemverontreiniging	12
	6.2 Scenario 2: Ontwikkelingsbeleid bodemgezondheid	13
7	Route scenario's toekomstig bodembeleid	14
	7.1 Route uitvoeringsbeleid wettelijke taken bodembeleid (scenario 1)	14
	7.2 Route ontwikkelingsbeleid bodemgezondheid (scenario 2)	15
	7.3 Stap1	15
	7.3.1 Studie bodemvitaliteit	16
	7.3.2 Transitieprogramma/uitvoering bodemprojecten (zie bijlage)	16
	7.3.3 Samenwerken aan bodem met de diverse opgaven	17
	7.3.4 Functiegerichte benadering	17
	7.4 Stap 2	18
8	Ons voorstel	20
9	Financiën en inzet	21
	Bijlage 1: Routekaart	23
	Bijlage 2: Kennis- en samenwerkingsprojecten bodemtransitie	24
	Bijlage 3: Begrotingswijziging jaarstukken 2020	25

1

Inleiding

In de afgelopen decennia is succesvol gewerkt aan de afwikkeling van de bodemsaneringsoperatie. De operatie heeft geleid tot vele bodemsaneringen en komt zo langzamerhand in een beheerfase. Nieuwe ontwikkelingen m.b.t. stoffen die tot voor kort nog niet meetbaar waren zoals bijv. PFAS laten echter zien dat het nog steeds belangrijk is om hier de komende jaren actief op te blijven inzetten. Dit aangestuurd vanuit een wettelijk kader.

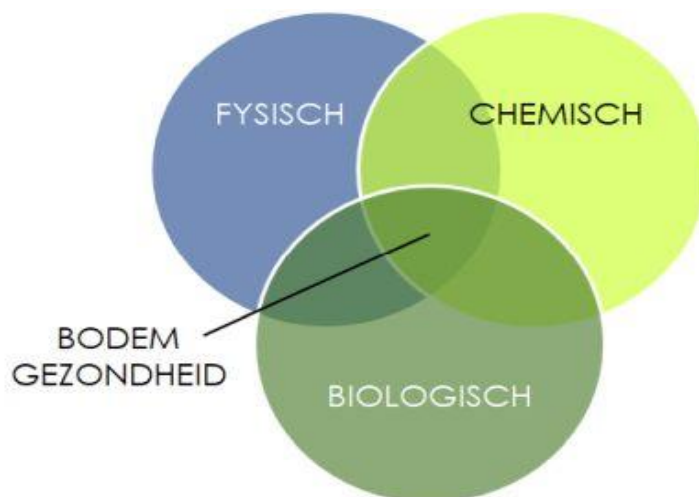
De bodemproblematiek gaat verder dan bodemverontreiniging en dit komt steeds vaker aan het licht door urgente thema's als verdroging, verzuring, verschraling, en bodemdaling. Dit zijn effecten op de bodem waarvan de bescherming weliswaar niet direct vanuit een wettelijk kader is vormgegeven maar die wel degelijk van invloed zijn op de leefomgeving, brede welvaart en gezondheid. Dit zijn meestal ook thema's die raken aan bestaande (maatschappelijke) opgaven zoals klimaat, landbouw, biodiversiteit, veenweide en ook stikstof. Daarbij is sprake van belangen over en weer. De bodemambitiebrief van LNV en het rapport van de Leefomgeving (De bodem bereikt) laten zien dat er urgentie is om in te spelen op deze thema's. Het belang van een bondige startnotitie voor bodembeleid met daarin een duidelijke betrokkenheid van Uw Staten in de ontwikkeling en doorgroei naar meetbare resultaten en handelingsperspectieven is tevens naar voren gekomen in de gesprekken met diverse Statenfracties.

Om richting te geven aan het bodembeleid van de toekomst brengen wij in deze startnotitie twee scenario's naar voren. Dit is enerzijds **scenario 1** waarbij er alleen uitvoeringsbeleid zal worden gemaakt ten aanzien van een (vernieuwd) wettelijke kader voor de chemische bodemkwaliteit (bodemverontreinigingen etc.). Dit gekoppeld aan buitenproportionele opgaven zoals de nieuwe stoffen problematiek (bijv. PFAS), microplastics e.d.. Het tweede scenario (**scenario 2**) is vergelijkbaar met scenario 1 maar dan gericht op verbreding van het beleid, gekoppeld aan de hiervoor genoemde opgaven en urgentie, met daarin een voorstel voor een ontwikkelingsbeleid voor specifiek bodemgezondheid (biologisch en fysisch). Daarbij wordt aangesloten bij de

uitgangspunten voor een brede welvaart en veiligheid en daarnaast een verbinding gelegd met de waterprincipes van de BOVI als ook de luchtemissies.

Voor het tweede scenario hebben wij in de startnotitie een stapsgewijze invulling uitgewerkt van onze verbrede bodemambities. Dit mondt vervolgens uit in twee opeenvolgende stappen. De eerste stap (stap 1) is gericht op onderzoek/studie naar bodemdata vanuit een verkenning naar de huidige staat van de bodem, kortom een onderzoek naar hoe vitaal en gezond de Friese bodem is. De tweede stap (stap 2) is qua invulling afhankelijk van de resultaten van het onderzoek/studie uit de eerste stap maar zal zich richten op het vaststellen van de ambities, meetbare doelen en het creëren van handelingsperspectieven en sturingsmechanismen ten aanzien van een vast stellen beleidskader.

Voor een goede aftrap van deze startnotitie wordt in hoofdstuk 2 en 3 eerst een beschrijving gegeven van het belang en de positie van bodem. De ontwikkeling m.b.t. de transitie komt daarin uitgebreid aan bod. Kern hierbij is dat niet langer de focus (hoofdzakelijk) wordt gelegd op de chemische bodemkwaliteit, maar ook op de biologische en fysische bodemkwaliteit.

Figuur 1: kern bodemgezondheid

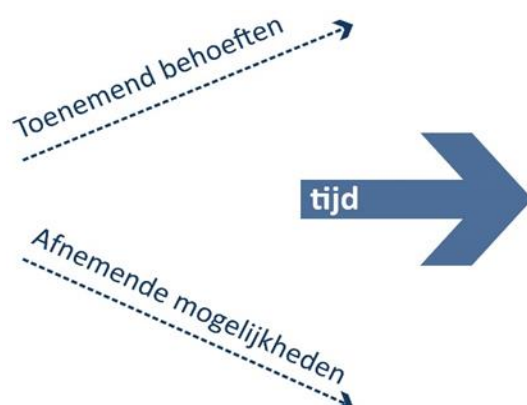
Daarmee richt het beleid zich meer op bodemgezondheid, waarbij de drie pijlers herstel, bescherming en benutten van bodem hun verdere uitwerking krijgen. In hoofdstuk 4 wordt de visie omschreven vanuit provinciaal, landelijk en Europees oogpunt. De scenario's en de keuzes hierin komen vervolgens aan bod in hoofdstuk 6 en 7.

2

Het belang van de bodem

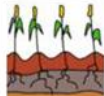
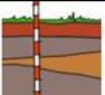
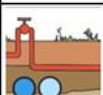
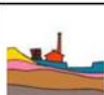
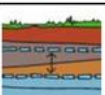
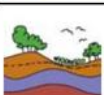
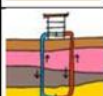
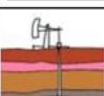
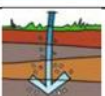
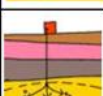
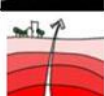
De crisis rond PFAS heeft laten zien dat er noodzaak is voor voortzetting van beleid rond bodem en ondergrond. Ondanks dat er succesvolle resultaten zijn behaald met de aanpak van spoedlocaties en daarmee de bodemsaneringsoperatie, betekent dit dat we moeten blijven inzetten op het beschermen van de bodem voor stoffen die niet in het milieu thuishoren. Naast bescherming ten aanzien van de chemische bodemkwaliteit staat vooral ook de biologische- fysische kwaliteit onder druk omdat er steeds meer ruimte wordt ingenomen, functies vaak leidend zijn geweest boven de bodemkwaliteit en de potentie van de bodem ten aanzien van deze functies (zoals landbouw) teveel is benut en te weinig rekening is gehouden met een natuurlijke balans om de potentie ook in de toekomst optimaal te behouden. Door verzuring, vermesting, verdroging, verdichting, vervuiling en verhoogde kwetsbaarheid van de bodem dreigt de bodem in de toekomst onvoldoende bruikbaar te worden voor belangrijke functies.

Voor een groot aantal maatschappelijke opgaven in stedelijk en landelijk gebied wordt een beroep gedaan op de bodem en/of ondergrond. Echter door druk op de bodem als gevolg van bijv. droogte door klimaatverandering, afname biodiversiteit of tegenstelde belangen zoals bijv. drinkwater en aardwarmte is het van belang te komen tot een duurzaam, efficiënt en veilig gebruik van de bodem en ondergrond, waarbij benutten en beschermen met elkaar in balans zijn.

2.1 ■ Vitale bodem en bodemfuncties

De vitaliteit van de bodem wordt bepaald door een aantal eigenschappen: het organisch stofgehalte, de bodemchemie, het bodemleven en de bodemstructuur. Ingrijpen in één eigenschap heeft invloed op de andere en daarmee op de samenhang in het geheel. Samen maken deze eigenschappen de bodem bestand tegen en adaptief bij veranderingen. Raken deze eigenschappen verstoord, dan heeft dit invloed op de vitaliteit. Hieronder een schematisch overzicht van de functies en eigenschappen die de bodem heeft:

Draag kwaliteiten		Productie kwaliteiten		Regulatie kwaliteiten		Informatie kwaliteiten	
	Draagkracht om te bouwen		Gewasproductie		Schone en veilige bodem		Archeologische waarden
	Ondergronds bouwen		Voorraad drinkwater		Levende bodem		Aardkundige waarden
	Kabels, leidingen en riolering		Voorraad grondwater		Stabiele bodem		Landschappelijke diversiteit
	Buisleidingen		Voorraad delfstoffen		Waterbergende bodem		Ecologische diversiteit
	Warmte/koude opslag		Voorraad fossiele energie		Waterfilterende bodem		
	Opslag van stoffen		Geothermie		Koolstof bindende bodem		

Figuur 2: vitale bodem en bodemfuncties

In de weergave hierboven is aangegeven dat er bodemkwaliteiten zijn te relateren aan het gebruik en productie, maar ook aan het regulerende vermogen van de bodem. Een draagkrachtige bodem en goed functionerend bodem(eco)systeem is daarbij zowel in stedelijk als in landelijk gebied van essentieel belang. Het benutten en beschermen van de bodem en ondergrond dient daarbij met elkaar in balans zijn om de bodem gezond te houden.

3

De positie van bodem

Het bodembeleid ondergaat de laatste jaren een transitie. Met de invoering van de Omgevingswet (2022) zal het huidige sectorale beleid (gericht op de chemische kwaliteit) ruimte geven voor een beleid dat zich richt op het duurzaam en efficiënt beheren en gebruiken van de bodem en ondergrond. Dit voor zowel de chemische als de biologische en fysische bodemkwaliteit. Daarbij is de chemische kwaliteit gericht op afronding van de historische bodemverontreinigingen en het aanpakken en voorkomen van verontreiniging door nieuwe stoffen. De biologische en fysische kwaliteit is gericht op de bodemgezondheid (bodemleven, draagkracht, doorlatendheid etc.).

De gezamenlijke overheden (I&W, VNG, IPO en UvW) hebben vastgesteld dat er de afgelopen jaren met resultaat is gewerkt aan oplossingen van problemen op het gebied van bodem en ondergrond. Met name in de aanpak van spoedlocaties bodemverontreiniging is goede voortgang geboekt. Ook hebben zij geconstateerd dat het belang van bodem en ondergrond toeneemt in maatschappelijke afwegingen en functioneel gebruik. Om dit voldoende handen en voeten te geven is het noodzakelijk om het bodembeleid de komende periode meer te verbinden met de maatschappelijke opgaven c.q. andere beleidsterreinen. Deze uitdaging is de basis van de startnotitie.

De toename van het belang van de bodem en de risico's die zich ten aanzien van de kwaliteit voordoen is ook opgenomen in het rapport "De bodem bereikt" van de Raad van de leefomgeving. Deze heeft in juni 2020 een oordeel gegeven over de staat van de bodem in Nederland. De raad concludeert dat de rurale bodems, dus landelijk gebied en natuur, onder druk staan en het ontbreekt aan een systeemverantwoordelijkheid. Gezien het overstijgende karakter van de thematiek is in het rapport de aanbeveling gedaan dat provincies hierin een grote rol hebben ten aanzien van het beleid.

3.1 ■ Verbindende opgaven

Bodembeleid kan randvoorwaarden en kansen creëren voor een succesvolle aanpak van opgaven die er liggen rondom klimaat, energie, landbouw en biodiversiteit. Samenwerking is daarin essentieel en heeft mogelijk beleidsmatig en organisatorisch ook zijn uitwerking op de bestaande kaders van de betreffende opgaven. Dit aangezien bodemkwaliteit/bodemvitaliteit en de balans tussen wat je van de bodem wilt gebruiken en/of benutten onderdeel is van interne opgaven zoals duurzame landbouw, biodiversiteit, veenweide, energietransitie en water/klimaat. Bodem is binnen deze opgaven veelal de gemene deler waar autonome processen rond thema's als bijv. drinkwatervoorziening en excellerende landbouw op inhaken. Echter beleidsmatig is het onderwerp bodem nog onvoldoende geborgd. Aangezien de ontwikkelingen ten aanzien van bodem zich in een transitiefase bevinden en het landelijke en Europese beleid zich steeds meer richten op het totale bodem(eco)systeem, doet het recht aan het thema bodem om hiervoor provinciale beleidskaders te ontwikkelen. Dit heeft enerzijds zijn positieve uitwerking op de opgaven en daaraan gerelateerde programma's/agenda's, anderzijds kunnen de projecten binnen de opgaven hun bijdrage leveren aan de bodemtransitie en de kennis/data die voor de totstandkoming van beleidskaders en handelingsperspectieven noodzakelijk zijn.

Naast herstel van de bodemkwaliteit, is er binnen het bodembeleid meer aandacht nodig voor bescherming en duurzaam gebruik van de bodem, zoals ook al in het convenant 2016-2020 is opgenomen. Ook dit kan of wordt in samenwerking met de opgaven opgepakt. Daarnaast zijn er rond herstel nieuwe problemen ontstaan met niet genormeerde stoffen zoals PFAS, de zogenoemde nieuwe stoffen problematiek. Dit betekent dat we ook op het gebied van de chemische bodemkwaliteit er nog niet zijn en vanuit de wettelijke kaders van het aanvullingsbesluit bodem onder de Omgevingswet hier verantwoordelijkheid in hebben. De invloed van nieuwe stoffen op circulaire grondstromen zal hierin ook moeten worden meegenomen.

4

Visie op bodem

4.1 ■ Provinciale Omgevingsvisie

De provinciale Omgevingsvisie voor bodem is gericht op een “Gezond Fryslân” met een goede bodem-, water- en luchtkwaliteit, vruchtbare landbouwgronden, kenmerkende natuurgebieden, en biodiversiteit binnen en buiten deze natuurgebieden. Bij alle veranderingen staat voorop dat we de kwaliteiten van natuur, landschap, cultuurhistorie, water, bodem en lucht in een goede staat willen doorgeven aan toekomstige generaties. Ze vormen ons natuurlijk kapitaal dat ook in de toekomst de basis vormt voor een vitaal en veerkrachtig Fryslân. En ze leveren ons belangrijke diensten. Zo zijn de vruchtbaarheid van de bodem en gezond drinkwater gediend met een schone bodem en schoon water. Ook vanuit de “basis op orde” is een gezonde bodem een basisvoorwaarde voor een gezond leefmilieu. Daarbovenop is in de visie aangegeven dat bodem (bodembeleid) een actieve bijdrage kan leveren aan de opgaven energietransitie, biodiversiteit, landbouw en klimaatadaptatie. Om dit mogelijk te maken is een goede vitaliteit van de bodem van aanmerkelijk belang.

4.2 ■ Nationale Omgevingsvisie

Ook de nationale Omgevingsvisie (NOVI) onderkent het belang van bodembeleid. De nationale visie geeft aan dat de functies die gebruik maken van de fysieke leefomgeving meer moeten worden afgestemd op het bodem- en watersysteem. Dit onder meer door het volgende:

1. Duurzaam gebruik van water, bodem en ondergrond is gewaarborgd door rekening te houden met het functioneren van bodem en ondergrond als natuurlijk systeem;
2. Functies zijn en worden toegekend aan locaties die daarvoor van nature het meest geschikt zijn en passen (of zijn aangepast aan) bij de eigenschappen en karakteristieken van het bodem-watersysteem. Benutten en beschermen zijn daardoor met elkaar in evenwicht;

3. Koolstof in de bodem levert een bijdrage aan de oplossing van diverse maatschappelijke problemen;
4. Uitstoot van schadelijke stoffen en broeikasgassen en het verlies van nutriënten naar bodem, water en lucht zal tot nagenoeg nul zijn gereduceerd.

4.3 ■ Europese bodemstrategie

Vanuit de Green deal is een Europese missie tot stand gekomen met als hoofdthema bodemgezondheid. Vanuit de EU-mission “Caring voor Soils is caring for live” is deze strategie verder vormgegeven. Deze nieuwe EU-bodemstrategie zal een overkoepelend beleidskader bieden voor bodemherstel en preventie om de toestand van de Europese bodem te beoordelen en actie te ondernemen tegen de aantasting ervan. De strategie is gericht op gezonde bodems, die bijdragen aan de grote opgaven die in de Green deal zijn benoemd. Daarbij gaat het over landbouwbodems, natuurbodems, stadbodems en grondwater, gekoppeld aan de doelen richting gezonde bodems in 2050. Het doel is om de haalbaarheid te vergroten van de door de VN vastgestelde Sustainable Development Goals, hierna: SDG’s). De volgende doelen zijn hierin voor bodemgezondheid leidend:

- Minimaal produceren van gezond voedsel (SDG2 en 3)
- Grond- en oppervlaktewater beschermen (SDG6)
- Klimaatverandering matigen (SDG13),
- bodemdegradatie voorkomen en biodiversiteit ondersteunen (SDG15).

Figuur 3: Duurzaamheidsdoelen Verenigde Naties

De provinciale, landelijke en Europese visie op bodem hebben aanzienlijke overeenkomsten. Het voorstel is dan ook om het bodembeleid vorm te geven langs de lijnen van de provinciale Omgevingsvisie, daarbij ondersteund door de uitgangspunten van NOVI en de Europese bodemstrategie.

5

Beleidsperspectief

Om alvast een doorkijk te maken naar de ontwikkeling van een Fries beleidskader vanuit de uitgangspunten van de verbreding in scenario 2, zijn de volgende doelen van belang:

1. Duurzaam en efficiënt bodembeheer gericht op gezonde en veilige leefomgeving;
2. Vanuit ruimtelijke kwaliteit het bodem- en watersysteem als afwegingskader mee te nemen binnen de (maatschappelijke) opgaven
3. Bodemfuncties gebiedsgericht weer in balans met het bodemgebruik

Bovenstaande doelen zijn terug te leiden naar de Omgevingsvisie, zowel provinciaal, landelijk als wel de Europese bodemstrategie. Onze uiteindelijke doelstelling is te komen tot een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van bodem en ondergrond. Langs de pijlers herstel, bescherming en benutting willen wij kiezen voor een integrale aanpak. Dit betekent dat wij bodem als afwegingskader willen laten meenemen in besluitvormingen rond de maatschappelijke thema's als klimaat, energie en duurzame landbouw, binnen de betreffende opgaven. De inzet zal daarbij zowel op chemisch als op biologisch en fysisch vlak plaatsvinden. Ook de koppeling met de Kader Richtlijn Water en de BOVI zullen daarbij verder worden uitgebreid.

Wij streven in het kader van een natuurinclusieve kringlooplandbouw naar duurzaam gebruik en beheer van landbouwbodems met als resultaat vitale landbouwbodems. Deze vitale landbouwbodem produceert voldoende en gezond voedsel en/of voer, draagt bij aan de productie van veilig drinkwater en speelt een essentiële rol in de afbraak van broeikasgassen, de vastlegging van koolstof en het herstel van biodiversiteit. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van het ministerie van LNV om uiterlijk in 2030 alle landbouwbodems duurzaam te hebben beheerd.

We willen inzetten op het stabiel houden en bereiken van een vitale bodem in relatie tot het gebruik van de bodem. Het is dan ook noodzaak om inzicht te hebben in de huidige staat van de bodem gekoppeld aan de functies die zich gebiedsgericht plaatsvinden. In dit beleidsperspectief zijn voorbeelden van doelen geformuleerd om u een beeld te geven. Definitieve formulering van alle doelen, wordt uiteraard aan u voorgelegd.

6

Twee scenario's voor toekomstig bodembeleid

Om het bodembeleid vorm te geven is het mogelijk dit volgens twee scenario's uit te werken. Dit kan traditioneel met alleen aandacht voor de bodem vanuit het chemische wettelijke kader of gericht op het totale bodem(eco)systeem met daarbij een verbreding naar de biologische en fysische bodemkwaliteit, kortom bodemgezondheid. In de scenario's hieronder wordt dit nader toegelicht:

6.1 ■ Scenario 1

Uitvoeringsbeleid wettelijke taken bodemverontreiniging

Deze variant richt zich alleen op het continueren van het uitvoeringsbeleid vanuit het wettelijke kader voor bodemchemie. Dit is op dit moment nog de Wet bodembescherming maar zal vanaf invoering van de Omgevingswet, hierna te noemen OW, opgaan in het Aanvullingsbesluit bodem onder deze OW. Naast dat procedurele taken overgaan naar gemeenten blijft onder het overgangsrecht de provincie nog voor een belangrijk onderdeel bevoegd gezag. GS zullen onder het overgangsrecht nog verantwoordelijk blijven voor een belangrijk aantal (nazorg)locaties. Ook de buitenproportionele opgaven zoals bijv. PFAS (nieuwe bedreigingen) zullen een belangrijk beroep doen op de provinciale verantwoordelijkheid. Circulariteit zoals hergebruik van grond zal hierin voor zover mogelijk binnen de provinciale kaders worden meegenomen. Ook voor grondwater blijft de provincie verantwoordelijk, incl. de overname van beheer van grondwater-verontreinigingen die nu nog onder bevoegd gezag van de gemeente Leeuwarden vallen.

Samengevat vallen de volgende werkzaamheden onder het uitvoeringsbeleid van de wettelijke verplichtingen:

1. Afronding van de spoedlocaties, gesaneerd en/of beheerd
2. Anticiperen en beleid nieuwe bedreigingen/nieuwe stoffen/microplastics
3. Bevoegd gezag grondwaterverontreinigingen onder de Omgevingswet

4. Warme overdracht (deel) bodemtaken naar gemeenten onder de Omgevingswet
5. Coördinatie overgangsrecht onder aanvullingswet bodem van de Omgevingswet.

De spoedlocaties bodemverontreiniging willen we uiterlijk in 2025 hebben afgerond. Ook willen we ons op het gebied van kennis(borging) voorbereiden op de bedreiging van nieuwe stoffen die in de toekomst op ons afkomen. Dit door middel van een integrale benadering van nieuwe stoffen met water en lucht, dit in combinatie met een aanpak aan de bron (industrie). Kortom betekent dit enerzijds door de bijdrage aan het traject Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) te continueren. Anderzijds zal aansluiting blijven worden gezocht bij ontwikkelingen van het RIVM. Ook blijft de provincie verantwoordelijk voor de grondwaterverontreinigingen binnen de reeds vanuit de Wet bodembescherming beschikte locaties en het overgangsrecht van de Omgevingswet. De taken die op grond van de OW over kunnen gaan naar gemeenten zullen op met ingang van de OW worden overgedragen.

6.2 ■ Scenario 2

Ontwikkelingsbeleid bodemgezondheid

Deze variant betekent dat naast de chemische bodemkwaliteit, binnen de bestaande wettelijke kaders, ook gewerkt zal worden aan ontwikkelingsbeleid voor behoud, herstel of verbetering van de biologische en fysische bodemkwaliteit. Dit gekoppeld aan de integrale opgaven en hiertoe vereiste samenwerking tussen de betreffende opgaven. De biologische kwaliteit kan daarbij gedefinieerd worden als het bodemleven (micro en macro). Fysische kwaliteit richt zich in samenhang met chemie en de biologie op de structuur (vb. bodemverdichting ten aanzien waterberging) van de bodem.

We richten ons daarbij op de uitgangspunten van de Omgevingsvisie, zowel provinciaal, landelijk als wel de Europese bodemstrategie. Deze uitgangspunten geven samengevat aan dat het nodig om de balans van het bodem(eco)systeem terug te brengen en te behouden. Dit kan alleen vanuit een totale systeembenadering (chemisch, biologisch en fysisch) waarbij (gebiedsgericht) gekeken moet worden naar het gebruik van de bodem, kortom bodemfuncties, en de bescherming van deze bodemfuncties voor toekomstige generaties. Daarnaast is bodem een natuurlijke randvoorwaarde ten aanzien voor het behalen van opgaven zoals landbouw, biodiversiteit, veenweide, klimaat/water en energie. Het verdient de aanbeveling om bodem daarin als afwegingskader mee te nemen. Daarnaast biedt een gezonde bodem voordelen ten aanzien van maatschappelijke opgaven zoals waterberging bij klimaat, bodembiodiversiteit maar ook bijv. stikstoffixatie.

Zoals aangegeven is de laatste decennia vooral beleidsmatig ingezet op de chemische bodemkwaliteit. De kennisontwikkeling ten aanzien van bodemgezondheid is daarbij bezig met een inhaalslag. Door praktijkervaringen ontstaat er steeds meer inzicht in sturing op de biologische en fysische bodemkwaliteit. Vanuit die hoedanigheid is de provincie onder het convenant bodem en ondergrond 2016-2020 reeds gestart met transitieprojecten. Gedeputeerde Staten hebben de wens uitgesproken dat ook de huidige situatie van de bodem in kaart wordt gebracht, inclusief de functies, het gebruik daarvan en de toekomstige bedreigingen. Om die data voor Fryslân te genereren wordt Kennisinstituut Louis Bolk gevraagd om onderzoek te doen naar de staat van de bodem in Fryslân.

7

Route scenario's toekomstig bodembeleid

Om de scenario's richting te geven zullen de volgende routes noodzakelijk zijn om het bodembeleid in de genoemde gradaties vorm te geven:

7.1 ■ Route uitvoeringsbeleid wettelijke taken bodembeleid (scenario 1)

In scenario 1 zal beleidsmatig uitvoering worden gegeven aan de wettelijke taken voor bodemverontreiniging en bodemsanering. Dit betekent enerzijds verder uitvoering geven aan lopende saneringen binnen de afronding spoedlocaties. Anderzijds zal op basis van de afbouw van de bodemsaneringsoperatie de beheerfase in werking treden. Naast deze beheer en preventiefase ten aanzien van bodemverontreiniging zal in het kader van de nieuwe landelijke bodemafspraken over o.a. buitenproportionele opgaven, aanvullend beleid moeten worden gemaakt om deze (toekomstige) bedreigingen het hoofd te bieden. De rol die de provincie inneemt in dit scenario is sturend van aard. De route voor beleid ziet er voor scenario 1 stapsgewijs dan ook het volgende uit:

- Ontwikkelen beleid duurzaam beheer en preventie bodemverontreiniging
- Brononderzoek PFAS (onderzoek naar industrieel voorkomen PFAS)
- Verkenning en beleidsontwikkeling/handelingsperspectieven (toekomstige nieuwe stoffen) in samenhang met traject Zeer Zorgwekkende Stoffen (incl. nanostoffen en microplastics)
- Ontwikkelen beleid ten aanzien van provinciale verantwoordelijkheid onder de Omgevingswet voor grondwaterbodemverontreiniging.
- Circulaire economie, beleid toepassing hergebruik grondstromen provinciale werken

Op basis van bovenstaande zal een beleidskader voor een Fries bodembeleid voor bodemverontreinigingen en toekomstige chemische bedreigingen ter instemming aan u worden voorgelegd.

7.2 ■ Route ontwikkelingsbeleid bodemgezondheid (scenario 2)

In scenario 2 willen wij additioneel op het genoemde wettelijke kader rond bodemverontreiniging in scenario 1, samen met kennisinstituut Louis Bolk, onderzoek doen naar de huidige stand van zaken van de Friese bodemgezondheid. In onze aanpak hebben we een aantal belangrijke stappen ingebouwd. In de paragraaf ‘studie bodemvitaliteit’ worden deze stappen nader omschreven. Deze stappen geven ons meer inzicht in mogelijkheden voor kader stellende keuzes en mogelijkheden voor meetbare resultaten voor bodemgezondheid. We kiezen er voor om de uiteindelijke totstandkoming van een Fries bodembeleid in 2 stappen te verdelen. Stap 1 is daarbij gericht op het vaststellen van een actueel beeld van de staat van bodemgezondheid en (toekomstige) bedreigingen van bodemfuncties. Stap 2 is een vervolgstap en gaat na vaststelling (Q1 2023) in Uw Staten pas in 2023 gelden en geeft de mogelijkheid tot vaststelling en realiseren van ambities en meetbare doelen en leidt vervolgens tot een beleidskader met handelingsperspectieven en sturingsmechanismen.

In de totstandkoming van specifiek Fries beleid zullen sectoren/gebruikers waar het bodembeleid op van invloed is worden meegenomen in de keuzes die in een gebied voorliggen ten behoeve van bodemgezondheid en de afweging (balans) tussen gebruik en beschermen van de bodem. De rol van de provincie zal daarin naast regie, faciliterend en verbindend zijn om de ambities verder vorm te geven en in te vullen. Daarbij worden de externe stakeholders in positie gebracht om de beleidsmatige uitgangspunten voor bodemgezondheid een stap verder te brengen en uit te dragen richting mienskip.

Hieronder zijn de stappen volgordelijk weergegeven:

7.3 ■ Stap 1 scenario 2

- Studie verkenning bodemvitaliteit (kennisinstituut)
- Kennis en informatie/Transitieprojecten/Living labs
- Samenwerking aan integrale bodemopgaven (in- en extern maar ook regionaal)
- Functiegerichte benadering

De genoemde punten komen in paragraaf 7.3.1 t/m 7.3.4 inhoudelijk aan de orde.

Zoals aangegeven geeft dit deelscenario met een verkenning naar de bodemvitaliteit een actueel beeld van hoe het met de bodemgezondheid en de bodemfuncties in Fryslân is gesteld en is daarbij ook bepalend (voorwaardelijk) voor de volgende fase om hiervoor een beleidskader te ontwikkelen.

Naast de studie bodemvitaliteit vinden er transitieprojecten plaats binnen de relevante opgaven zoals landbouw, veenweide, biodiversiteit, klimaat en water. De input (kennis) uit deze projecten maken onderdeel uit van deze fase. In bijlage 2 is een overzicht gegeven van lopende projecten. Mogelijk dat op basis van de kennisprojecten ook al deels handelingsperspectieven en innovaties kunnen worden gedeeld. Van deze bundeling en afronding van stap 1 wordt Provinciale Staten in kennis gesteld zodat een

besluit kan worden genomen over de start van de volgende stap, de totstandkoming van specifiek Fries bodembeleid.

De verkregen inzichten en informatie uit stap 1 zullen worden uitgewerkt in een aantal keuzes zodat een besluit kan worden genomen over de noodzaak van de start van het volgende scenario om een specifiek Fries beleidskader voor bodem nader vorm te geven. Dit zal ter besluitvorming worden voorgelegd aan uw Staten.

7.3.1 Studie bodemvitaliteit

Vanuit de wens van Gedeputeerde Staten om inzicht te krijgen in de actuele staat van de bodem, willen wij opdracht geven aan kennisinstituut Louis Bolk om een verkenning te doen naar een objectief oordeel van de huidige staat van de bodem in Fryslân. Dit beschouwd vanuit de systeembenadering van het bodemecosysteem. De benadering van het bodemsysteem betreft daarbij de totale cyclus; gebruik van de bodem, de functies van de bodem en de (toekomstige) bedreigingen die het functioneren van een gezonde bodem onder druk zet. Het doel is integraal inzicht te krijgen in de vitaliteit versus de diverse functies die de bodem heeft. Samengevat zal de studie bestaan uit de volgende onderdelen:

1. Vaststellen bodemfuncties Fryslân
2. Koppeling functies aan bodemtypen
3. Vaststellen risico's in relatie tot de primaire functies
4. Bepalen indicatoren voor bodemkwaliteit / vitaliteit
5. Analyse en overzicht maken van beschikbare bodemdata (aansluiting bij BLN, slim landgebruik)
6. Beoordeling beschikbare bodemdata voor gebruik nulmeting/monitoring

In de eerste fase zullen de voornaamste functies van de bodem worden vastgesteld. Daarbij wordt de basis gelegd voor de voorziende (ecosysteem)functie van de bodem, gekoppeld aan beoogde bodemkwaliteit die de bodem moet hebben om deze functie in de toekomst naar behoren te kunnen uitoefenen. Hierbij worden ook de (potentiële) risico's die zich voordoen op het gebied van bodemvitaliteit in relatie tot de functies in kaart gebracht. Ook zullen mogelijke indicatoren worden vastgesteld en onderzoek gedaan naar beschikbare bodemdata. Dit heeft tot doel om de nul-situatie vast te stellen en dit te kunnen monitoren. Afhankelijk van de verkennende fase zal worden beoordeeld of op basis van de beschikbare data een nulmeting kan worden gemaakt. De keuze tot een vervolg en/of uitbreiding van de studie zal aan de Staten worden voorgelegd.

7.3.2 Transitieprogramma/uitvoering bodemprojecten (zie bijlage)

In het transitieprogramma komen projecten samen die een bijdrage leveren aan het uitbouwen van kennis- en innovatie binnen de bodem en ondergrond. Dit kunnen zelfstandige projecten zijn maar betreffen veelal integrale projecten die worden uitgevoerd binnen de opgaven zoals energietransitie, klimaat, duurzame landbouw, veenweide en biodiversiteit. De projecten leveren een bijdrage aan de relevante opgave (intern en extern) maar bieden anderzijds belangrijke inzichten voor het bodem(ontwikkelings)beleid. Vanuit het bodemconvenant zijn reeds diverse integrale bodemprojecten uitgevoerd dan wel in ontwikkeling. Voorbeelden van deze projecten

zijn: Bodemverbetering Koufurderigge, n.a.v. droogteproblematiek, project Freshem in kader verzilting en Bodemgezondheid Noord Nederland, gericht op handelingsperspectieven in de landbouwpraktijk voor de landbouwbodems. Het doel is het transitieprogramma gezamenlijk met de relevante stakeholders/opgaven verder uit te bouwen en vast te stellen.

7.3.3 Samenwerken aan bodem met de diverse opgaven

Om de doelen ten aanzien van bodem, ondergrond en grondwater te bereiken is samenwerking nodig tussen interne opgaven maar ook extern tussen provincie, Rijk, gemeenten en waterschappen en andere partijen (waaronder kennisinstituten), waarbij ieder bijdraagt aan oplossingen vanuit de eigen rol en verantwoordelijkheid. Hierbij zal ook gebruik worden gemaakt van regionale schakelnetwerken.

Bij het ontwikkelen van projecten stimuleren we dat van het begin af aan wordt bijgedragen aan meerdere opgaven en ambities. Dit doen we vanuit het principe van de provinciale omgevingsvisie “Omgevingskwaliteiten als ontwerpbasis” en “koppelen en verbinden als uitdaging”. In het schema van figuur 4 op de volgende pagina is weergegeven welke onderwerpen aan de opgaven raken.

De provincie zal naast de reeds bestaande regionale samenwerking in het noorden aansluiten bij de samenwerkingsagenda Bodem en Ondergrond. Deze agenda zal in het voorjaar 2022 worden opgesteld vanuit de vier overheden, Rijk, IPO, VNG en UvW. In deze interbestuurlijke samenwerkingsagenda wordt een verbinding gelegd naar andere interbestuurlijke trajecten die lopen om de grote maatschappelijke opgaven in het fysieke domein aan te pakken.

7.3.4 Functiegerichte benadering

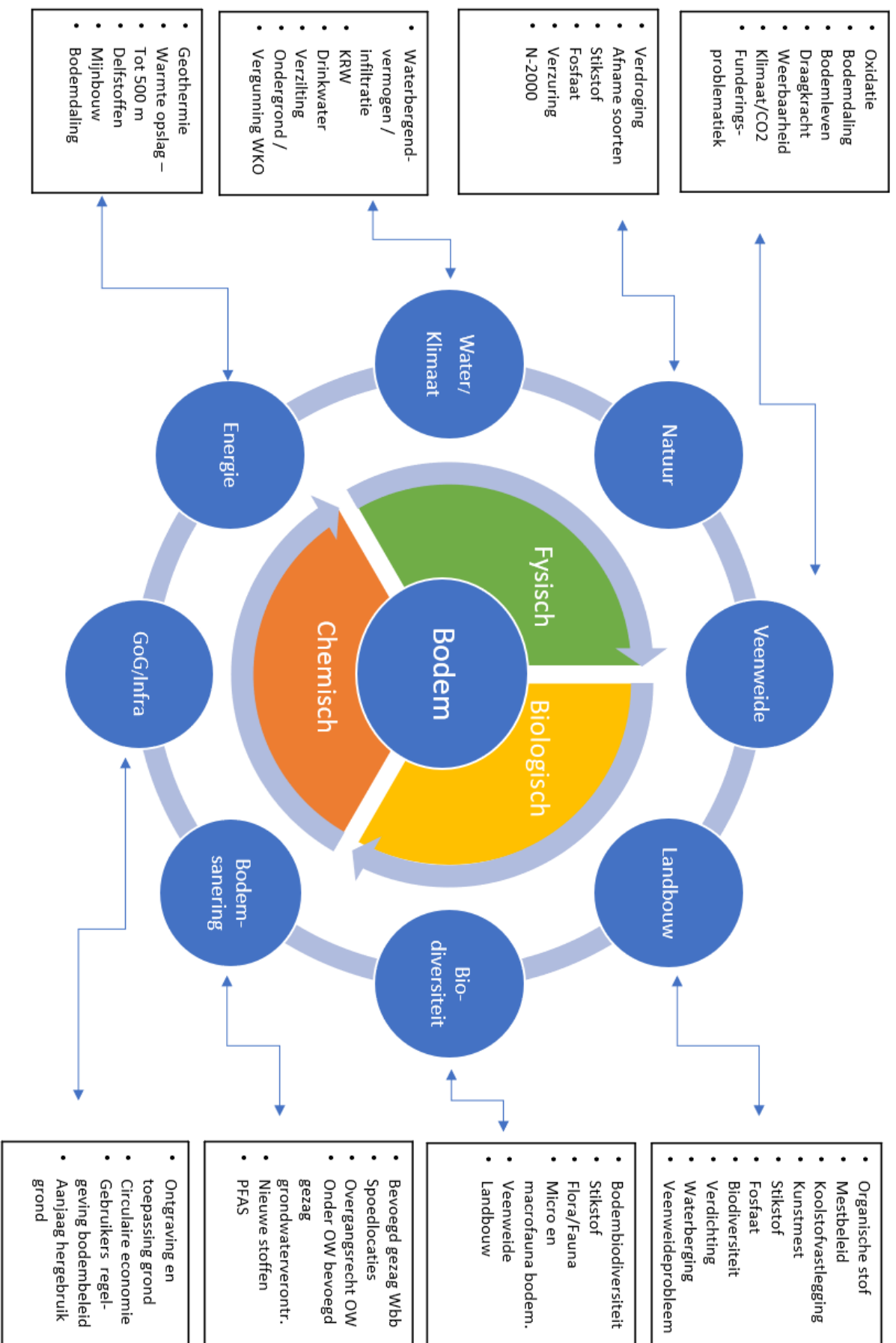
Vanuit de studie bodemvitaliteit zal gebiedsgericht gekeken worden naar functies van de bodem en of bescherming en gebruik van de bodem met elkaar in balans zijn. Indien dit niet het geval is zal samen met de relevante sectoren gekeken worden naar het ontwikkelen van handelingsperspectieven om dit beter op elkaar af te stemmen. Het is daarbij van belang om kennis te laten samenkomen en de gebruiker bewust te maken van het bodemgebruik. Ook is het mogelijk dat uit de gebiedsgerichte benadering van bodemfuncties, beleidsmatige keuzes en scenario's naar voren komen die in het beleidskader hun vervolg krijgen. Daarbij kan worden onderzocht of het in de toekomst nog verantwoord en voor de hand ligt om de functie de bodem te laten volgen of de geschiktheid van de bodem meer af te stemmen op de functie. Ook zal de samenwerking worden geïntensiveerd met kenniscentra zoals Biocentrum Oosterwolde. Daarbij zal gebiedsgericht via regiodeals aansluiting worden gezocht bij bestaande initiatieven en samenwerkingsverbanden. Als voorbeeld is de samenwerking met de regio Zuid-Oost inmiddels aangegaan.

7.4 ■ Stap 2 scenario 2

Deze vervolgstap is in principe alleen mogelijk na het afronden van de werkzaamheden uit de eerste stap van scenario 2. De informatie uit deze verkenning bij stap 1 biedt de mogelijkheid om onderstaande punten kwalitatief nader uit te werken:

- Vaststellen ambities en meetbare doelen
- Doorontwikkeling vastgestelde scenario's uit stap 1
- (door)ontwikkeling handelingsperspectieven en sturingsmechanismen

Deze vervolgstap behelst dan ook de totstandkoming van specifiek Fries bodembeleid, inclusief ambities en meetbare doelen en de doorontwikkeling van de besloten keuzes onder stap 1. De uiteindelijke keuzes en handelingsperspectieven die hieruit naar voren komen zullen ter besluitvorming aan Uw Staten worden aangeboden.

Figuur 4. Samenwerken aan bodem met diverse opgaven

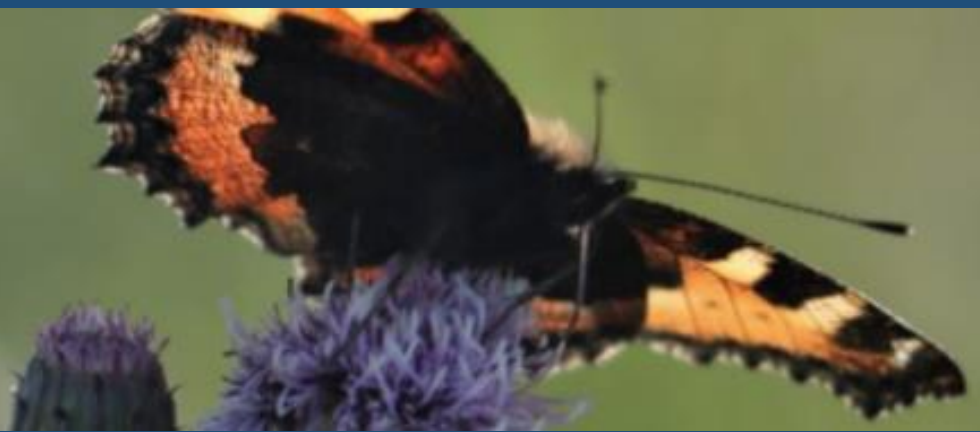
8

Ons voorstel

Vanuit de gedeelde systeemverantwoordelijkheid voor bodem en ondergrond ziet Gedeputeerde Staten een absolute meerwaarde in beleid voor het totale bodem(eco)systeem en daarmee uitvoering van scenario 2. Ontwikkelingen en bedreigingen op het gebied van o.a. klimaat, natuur/biodiversiteit, voedselvoorziening, drinkwater en energievoorziening tonen aan dat de basis op orde moet zijn. Bodem is de basis onder diverse maatschappelijke opgaven. Aan de ene kant moet deze beschermd worden, aan de andere kant moet het gebruik van de bodem dusdanig zijn in te regelen dat de bodemfuncties bruikbaar blijven voor volgende generaties en een gezonde bodem kan bijdrage aan oplossingen voor maatschappelijke opgaven. Een totale systeembenadering betekent dus dat er naast beleid voor de chemische bodemkwaliteit uit scenario 1 ook (ontwikkelings)beleid moet worden gemaakt voor de bodemgezondheid. Dit om tijdig in te spelen op thema's zoals o.a. verdroging, verzuring, verschraling en bodemdaling binnen te relevante maatschappelijke opgaven.

De transitie binnen het bodembeleid is reeds uiteengezet. Op landelijke schaal zal dit verder worden vormgegeven in de samenwerkingsagenda tussen Rijk, IPO, VNG en UvW. In de landelijke en provinciale omgevingsvisie is reeds op de noodzaak van de verbreding voorgesorteerd. Op Europese schaal is recent de Bodemstrategie gepresenteerd waarbij naast de vaststelling van bodemindicatoren gewerkt zal worden aan Living Labs om d.m.v. praktijkervaring kennis en innovatie te realiseren.

9

Financiën en inzet

Het oorspronkelijke tijdelijke bodembudget eindigde in 2020. Bij de provinciale jaarrekening 2020 zijn de destijds nog resterende middelen (€ 5,775 mln.) vrijgefallen. U heeft ingestemd om bij de resultaatbestemming van de jaarrekening 2020 een bedrag van € 2,775 mln. beschikbaar te stellen en het bodembudget te verlengen tot en met 2023. In de begrotingswijziging (zie bijlage) behorende bij het jaarrekeningresultaat 2020 is de resterende 2,775 mln. verwerkt over de jaarschijven 2021, 2022 en 2023. De uitvoering van zowel scenario 1 als 2 kan plaats vinden binnen de huidige bestaande beschikbare middelen van 2,7 miljoen. Bij de vervolgstappen worden uw Staten betrokken, waarbij ook de keuzes m.b.t. de financiële kaders en benodigde aanvullende middelen worden voorgelegd. Deze benadering past ook bij uw eerdere discussie in de Staten in november 2020 over het beschikbaar stellen van middelen bij totstandkoming van nieuwe beleidskaders.

Voor de uitvoering van scenario 2, stap 2, is de input uit de eerste stap van belang om de raming voor deze stap te kunnen maken. Wij hechten er waarde aan u hierover te informeren na de afronding van scenario 2, stap 1, zodat u, ter besluitvorming, naast de inhoudelijke kaders ook de financiële en capaciteits kaders voor het vervolg kan meewegen. Een voorzichtige doorkijk naar stap 2 laat wel zien dat er mogelijk aanvullende middelen benodigd zijn met waarschijnlijk 2 fte aan extra capaciteit. Uiteraard zal er tijdens de uitwerking frequent contact zijn met o.a. kennisinstellingen en andere betrokken partijen om de voortgang te bespreken en de resultaten te duiden. Zodat u daarna een afgewogen voorstel krijgt voor het vervolg. Via de reguliere P&C cyclus houden we u uiteraard op de hoogte van de voortgang. De definitieve capaciteitsvraag kunnen we pas inzichtelijk maken na het verkennende onderzoek in stap 1. Zoals beargumenteerd krijgt u dit gehele plaatje in het eerste kwartaal van 2023 ter besluitvorming voorgelegd.

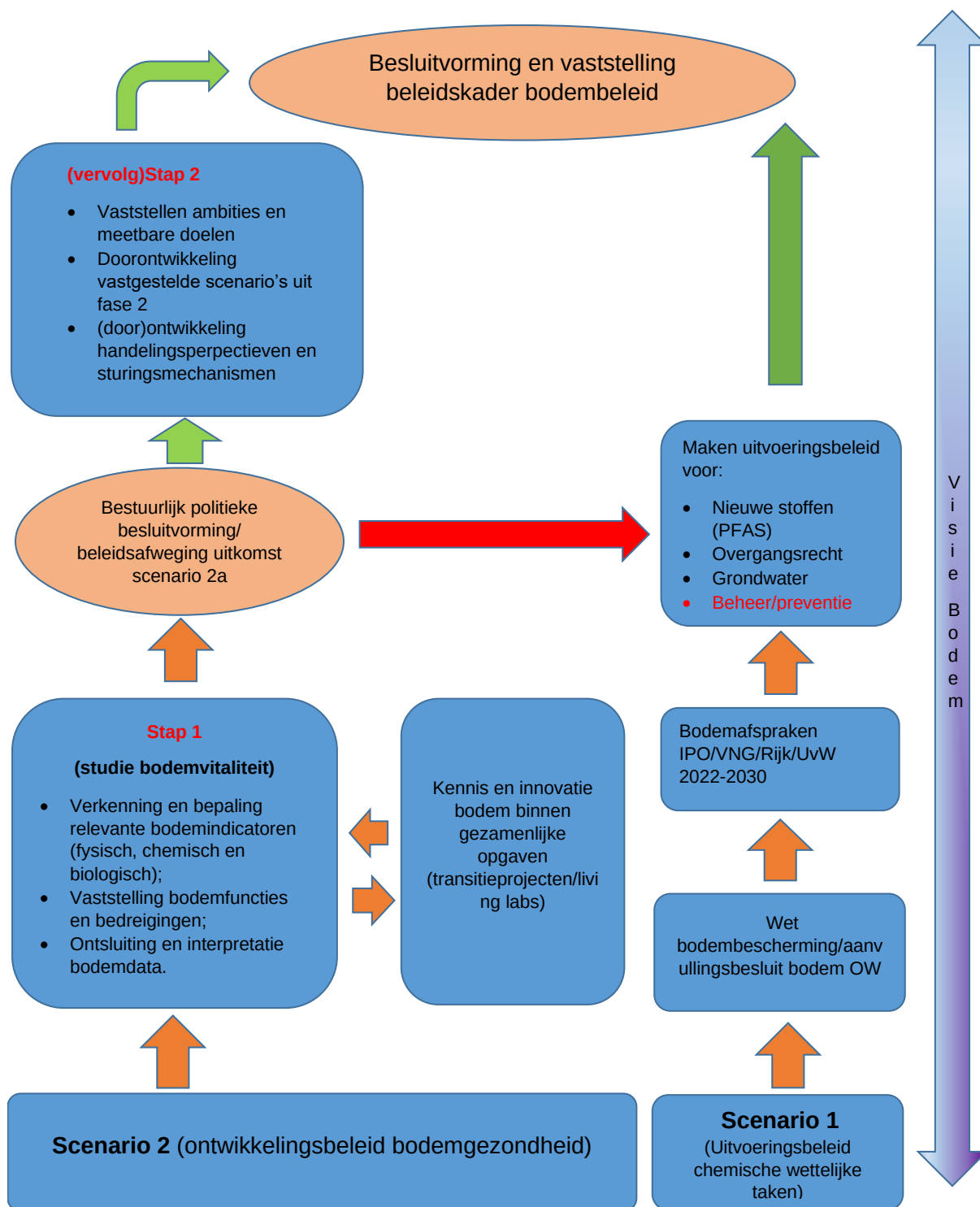
De insteek in onze bestuurlijke overleggen is om deze aanvullende kosten te ondervangen. Mogelijk dat deze aanvullende kosten kunnen worden ondervangen door

de middelen die in het kader van de bodemafspraken 2022-2030 door het Rijk voor bodembeleid aan de provincie worden toegekend. De afspraken hierover zijn nog in ontwikkeling.

Bijlage:

1 ■ Routekaart

In de routekaart is schematisch weergegeven hoe het proces vanaf het moment van vaststelling van scenario 1 en 2 tot aan de ontwikkeling van een beleidskader eruit zal zien, incl. de bestuurlijk/politieke momenten van besluitvorming.

Bijlage:

2 ■ Kennis- en samenwerkingsprojecten bodemtransitie

Noordelijk project Bodemgezondheid in de landbouwpraktijk	Gezamenlijk project gericht op microbiologisch onderzoek van de bodem in relatie tot bedrijfsvoeringsvormen en mesttoediening in de landbouw.
Organische stof (Kaindorf)	Bevordering organische stof in de akkerbouw naar Oostenrijks model in combinatie met CO2 compensatie certificaten.
Bodem APK	Project gericht op inzicht in de bodem op bedrijfsniveau en maatregelen om de bodem te verbeteren (pilotvorm)
Agendatafel grondgebonden landbouw & biologisch / bodem en mest (GLB)	Onderdeel thema bodem in de Friese landbouwagenda.
Humusacademie	Ontwikkeling kennisorganisatie gericht op ontwikkelen, delen en verspreiden van kennis en het creëren van een financiële stimulans ter bevordering van organische stof en het vastleggen van koolstof.
Koufurderigge bodemverbetering	Integraal bodemproject op initiatief van zes melkveehouders die aan bel hebben getrokken rond hun bodemproblemen.
Proefprojecten klei op veen	Proefproject om kleine laagjes lutum in te spuiten in het veen om klei/humus complexen te ontwikkelen om oxidatie en CO2 uitstoot tegen te gaan.
Programmaliijn bodem/veenweide	Samenwerking programmaliijn in het veenweideprogramma
Freshem, dataproject zoet/zout grondwater	Project gericht op in kaart brengen zoet/zout/brak waterverdeling gericht op o.a. het voorbereid zijn op toekomstige bedreigingen (verzilting) en klimaatmaatregelen.
Speerpunt bodembiodiversiteit herstelregeling	Vanuit kennis- en innovatie bodem een bijdrage leveren aan dit speerpunt in de herstelregeling.
Vervolg subsidieregeling bodembiodiversiteit	Regeling ter bevordering bodembiodiversiteit was in 2020 een succes. Mogelijk vervolg.
Kennisontwikkeling warmteopslag <500 m-mv.	Kennisontwikkeling om beleid te ontwikkelen ter voorbereiding op initiatieven als hete wateropslag in de ondiepe ondergrond.
Innovatie/kennisontwikkeling tegengaan bodemdaling	Bundeling kennis- en innovatie (en mijnbouw) op het gebied van energie- en delfstoffenwinning om bodemdaling te beperken dan wel tegen te gaan.
Friese Economische Agrofoodagenda 2030	

Bijlage:

3 ■ Begrotingswijziging jaarstukken 2020

Begrotingswijziging Provinciale Staten Behandeling bij Jaarstukken 2020

Programma: 3 Omgeving
Onderwerp : Resultaatbestemming Tijdelijk budget DU Bodemconvenant

Toelichting:

In 2020 is het tijdelijk budget DU Bodemconvenant vrijgevallen voor een bedrag van € 5,7 mln. Dit bedrag is toegevoegd aan het rekeningsaldo 2020.

Deze vrijval is ontstaan doordat in oktober het bodembeleid niet in PS is behandeld waarmee ook de kasritmewijziging die daarbij was opgenomen niet is vastgesteld.

Met dit advies wordt voorgesteld om bij de jaarrekening een bedrag van € 2,775 mln. via resultaatbestemming terug te vragen voor:

- de uitvoering wettelijke taken bodemverontreiniging/sanering:

€ 1,85 mln., noodzakelijk voor de uitvoering van de wettelijke taken die zich richten op o.a. bodemsanering, overgangsrecht van de Wet bodembescherming onder de Omgevingswet en de nieuwe stoffen problematiek rond (nog) niet genormeerde stoffen (zoals PFAS) in de periode 2021-2023.

- afronding lopende opdrachten die in de afgelopen convenantsperiode zijn gestart:

€ 925.000,- , noodzakelijk voor projecten die onder het convenant bodem en ondergrond 2016-2020 zijn geïnitieerd en toegezegd zijn binnen de opgaven landbouw, biodiversiteit, veenweide, water/klimaat en energietransitie. Deze projecten dienen tevens als input voor de startnotitie bodembeleid, 1e kwartaal 2021.

Voorstel:

Conform onderstaande tabel in totaal € 2.775.000,- aan middelen beschikbaar te stellen voor het bodembeleid ten laste van het begrotingssaldo en de looptijd van het tijdelijk budget DU bodemconvenant te verlengen t/m 2023.

